

Stanislav Bendl, Jaroslava Hanušová, Marie Linková

ŽÁK S PROBLÉMOVÝM CHOVÁNÍM

CESTA INSTITUCIONÁLNÍ POMOCI

TRITON

TRITON
Praha / Kroměříž

Stanislav Bendl, Jaroslava Hanušová, Marie Linková

ŽÁK S PROBLÉMOVÝM CHOVÁNÍM

Cesta institucionální pomoci

KATALOGIZACE V KNIZE - NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Bendl, Stanislav

Žák s problémovým chováním : cesta institucionální pomoci / Stanislav Bendl, Jaroslava Hanušová, Marie Linková. -- 1. vydání. -- V Praze: Stanislav Juhaňák - Triton, 2016

ISBN 978-80-7387-703-3

373.3.011.3-052-056.49 * 316.624 * 364-782-022.258 * 37.048.3 * 061 * 343.224-053.6 * (437.3)

- problémoví žáci
- rizikové chování
- krizová intervence -- Česko
- výchovné poradenství -- Česko
- instituce a organizace -- Česko
- trestní odpovědnost mladistvých -- Česko
- kolektivní monografie

364-1/-7 - Druhy sociální pomoci a služeb [18]

ŽÁK S PROBLÉMOVÝM CHOVÁNÍM

CESTA INSTITUCIONÁLNÍ POMOCI

Stanislav Bendl, Jaroslava Hanušová, Marie Linková

Stanislav Bendl, Jaroslava Hanušová, Marie Linková

Žák s problémovým chováním

Cesta institucionální pomoci

Tato kniha ani žádná její část nesmí být kopírována, rozmnožována ani jinak šířena bez písemného souhlasu vydavatele.

Autoři:

Prof. PaedDr. Stanislav Bendl, Ph.D.

PhDr. Jaroslava Hanušová, Ph.D.

PhDr. Marie Linková, Ph.D.

Recenzovali:

Doc. PhDr. Jiří Dvořáček, CSc.

PhDr. Michal Zvírotský, Ph.D.

Copyright © Stanislav Bendl, Jaroslava Hanušová, Marie Linková, 2016

© Stanislav Juhaňák – TRITON, 2016

Cover © Renata Brtnická, 2016

Vydal Stanislav Juhaňák – TRITON,

Vykáňská 5, 100 00 Praha 10,

www.tridistri.cz

ISBN 978-80-7387-703-3

Obsah

Příběh namísto předmluvy: Aneta, Barbora a Cecílie aneb Tři cesty na scestí	9
---	---

1 Úvod	12
---------------------	-----------

2 Škola	27
----------------------	-----------

2.1 Učitel	27
2.2 Vychovatel ve školní družině (školním klubu)	34
2.3 Asistent pedagoga	38
2.4 Třídní učitel	41
2.5 Ředitel	46
2.6 Pedagogická rada	48
2.7 Výchovná komise	50
2.8 Výchovný poradce	52
2.9 Školní metodik prevence	54
2.10 Školní psycholog a speciální pedagog	55
2.11 Formy vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami	57

3 Instituce spolupracující se školou	61
---	-----------

3.1 Instituce v gesci Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy	63
3.1.1 Pedagogicko-psychologická poradna	63
3.1.2 Speciálně pedagogické centrum	65
3.1.3 Středisko výchovné péče	67
3.1.4 Zařízení pro ústavní a ochrannou výchovu	68
3.2 Instituce v gesci Ministerstva práce a sociálních věcí	74
3.2.1 Sociálně-právní ochrana dětí	74
3.2.2 Sociální poradenství	83
3.2.3 Služby sociální prevence	83

3.3	Institute v gesci Ministerstva zdravotnictví	86
3.3.1	Dětská psychiatrická nemocnice (dříve léčebna)	86
3.3.2	Dětské a dorostové detoxikační centrum	87
3.4	Institute v gesci Ministerstva vnitra	88
3.4.1	Policie ČR (PČR)	88
3.4.2	Obecní (městská) policie	91
3.5	Institute v gesci Ministerstva spravedlnosti	92
3.5.1	Soudy pro mladistvé	92
3.5.2	Věznice a vazební věznice pro mladistvé	92
3.5.3	Probační a mediační služba	95
3.5.4	Jiná zařízení	96
4	Soudnictví ve věcech mládeže	98
4.1	Řízení ve věcech mladistvých	99
4.1.1	Výchovná opatření	99
4.1.2	Ochranná opatření	101
4.1.3	Trestní opatření	101
4.1.4	Hlavní líčení u mladistvých	102
4.1.5	Zahlazení odsouzení mladistvého	103
4.2	Řízení ve věcech dětí mladších patnácti let	103
5	Závěr	104
	Literatura a další informační zdroje	105

Příběh namísto předmluvy: Aneta, Barbora a Cecílie aneb Tři cesty na scestí

Aneta nastoupila do prvního ročníku středního odborného učiliště, obor kosmetička. Na základní škole neměla mnoho kamarádů, a tak se bála, jak do nového kolektivu zapadne. Snažila se maximálně přizpůsobit a příliš nevyčínívat. Brzy pochopila, že hlavní slovo ve třídě má Barbora, dívka dosti hrubého vyjadřování a nápadného zevnějšku. Některé spolužačky se Barbory bály, jiné ji obdivovaly. Aneta poznala, že nechce-li mít potíže, musí být s Barborou zadobře. To v podstatě znamenalo ve všem ji poslechnout. Když jí jednou o přestávce Barbora nabídla cigaretu, Aneta odmítla s tím, že nekouří. Řekla to skoro omluvně, přesto Barboru rozzlobila. *Tak to se teda budeš muset hezky rychle naučit, holčičko*, obořila se na ni Barbora a bolestivě jí zkroutila zápěstí. Po této příhodě už se Aneta raději o žádný odpor nesnažila.

Barbora téměř každý víkend měla byt pro sebe, protože její matka odjížděla za novým přítelem do sousedního města. Ten předchozí, který s nimi bydlel dva roky, maminku několikrát zbil tak, že musela k lékaři. Když se s ním konečně rozešla, slíbila Barboře, že už si žádného muže domů nepřivede a vše jí vynahradí. Kupovala dceři drahé oblečení a dovolovala jí kdykoli chodit ven. Barbora pořádala o víkendech večírky a jednou pozvala i Anetu. Ta to považovala za poctu, ale zároveň se obávala, co ji tam čeká. Protože ji rodiče nechtěli pustit, poprvé v životě se s nimi doopravdy pohádala. Nakonec ustoupili.

Na večírku u Báry bylo rušno, kromě spolužáček z učiliště tam bylo několik starších chlapců, které Aneta neznala. Pil se alkohol, kouřila marihuana. Aneta se snažila držet krok s ostatními, aby na sebe neupozorňovala. Hvězdou večera nebyla kupodivu Barbora, ale její kamarádka Cecilie. Dívka, která vyrůstala v dětském domově a působila poněkud tajemným dojmem. Na rukou měla viditelné jizvy, mluvila chraplavým hlasem a oči se jí leskly. Když vyprávěla o svých zkušenostech s policií, ostatní jí doslova viseli na rtech. Večírek se chýlil ke konci, všichni byli opilí. Aneta se chtěla nenápadně vytratit. Už se obouvala, ale vtom jí Barbora s Cecilíí zastoupily cestu. *Kampak, Anetko, ještě jsi nezaplatila zápisný!* upozornila ji Barbora.

Abysme tě nemusely naučit slušnému chování, dodala Cecilie.

Kolik? hlesla Aneta.

Dáš nám jednoho Frantu nebo dvě Božky, můžeš si vybrat, zněla odpověď.

To jako tisíc korun? zeptala se Aneta rozechvěle.

Chytrá holka, ušklíbla se Cecilie.

Ale já tolik nemám...

Tak to budeš muset rychle sehnat, nebo uvidíš. Do pondělka, rozumíš?

Aneta si zoufala. Peníze neměla a bylo jí jasné, že pokud je Barboře v pondělí nedá, bude zle. Věděla, kam maminka ukládá doma peníze, a s těžkým srdcem se rozhodla tisícikorunu jí vzít. Už otevírala zásuvku pod televizorem, když si to náhle rozmyslela. Není přece žádná zlodějka. Řekla rodičům, že mají ve škole humanitární sbírku pro africké děti. Ani nevěděla, jak ji to napadlo. *Kdo lže, ten krade,* blesklo jí hlavou – znala to přísloví od babičky a často si na ně od této chvíle vzpomněla. Poplatkem tisíc korun to však neskončilo. Brzy Barbora požadovala od Anety další peníze a ta si zase musela vymyslet pro rodiče jinou povídačku. Vyhýbala se proto Barboře, jak to jen šlo – občas zamířila raději za školu, což brzy vedlo ke kázeňským opatřením a pozvání rodičů do školy. Při tom vyšla najevo i lež s humanitární sbírkou a další podvody.

Aneta se ke všemu přiznala a rodiče jí zakázali s Barborou kamarádit. Jak ráda by je poslechla! Za pár týdnů přišla Barbora za Anetou s tím, že Cecílie potřebuje nutně peníze na operaci, jenže pojišťovna ji nehradí. Aneta tomu moc nevěřila, ale Barbora byla neústupná: *Přece neodmítneš pomoc nemocné kamarádce!* Aneta se chvíli zdráhala, až nakonec přistoupila na Bářin plán: Cecílie přijde v pátek za nimi do školy a bude se potloukat u šaten. Aneta dojde pro vrátnou, aby dívku z budovy vykážala, a Barbora zatím sebere peněženku z kabelky, kterou mívá vrátná pověšenou na židli.

Tento plán však nevyšel a v osudný pátek všechny tři opouštěly školu v policejním voze. Na zadním sedadle seděly vedle sebe tři dívky s problémovým chováním: tu první rodiče milovali a udělali by pro ni všechno. Normální zdravá holka, kterou teď ze všeho nejvíc tížilo svědomí, protože si uvědomila, jakou ostudu a starosti rodičům způsobila. Měla na kontě záškoláctví, lhaní, podvody a nově i krádež. Druhá dívka žila jen s matkou, která její výchovu nezvládala, protože se sama potýkala především s citovými a finančními problémy. Tato dívka se naučila protloukat životem a domnívala se, že každý se o sebe musí postarat, jak umí. Kdo nemá ostré lokty, spláče nad výdělkem. Šikanovala spolužačky a byla přesvědčená, že je to akceptovatelný způsob, jak se prosadit. Co ji teď nejvíc trápilo? Že dnešní fiasko sníží její prestiž mezi kamarády. Nechat se chytit! Taková ostuda! Třetí dívka své rodiče vůbec neznala, ale přesto je nenáviděla. Stejně jako ostatní lidi. Stejně jako sebe. Nejvíc ze všeho ji v této chvíli trápilo, že si nějaký čas zřejmě nebude moci obstarat to, bez čeho si už život nedokáže představit...

1

Úvod

V praxi se často setkáváme s tím, že si učitelé základních a středních škol stěžují, že jsou vůči vysoce neukázněným žákům zcela bezmocní, neboť nemají „nástroj“, jak jim pohrozit, aby se chovali lépe. Nemohou žáka vyloučit ze školy, a pokud navrhnou návštěvu pedagogicko-psychologické poradny, je nezbytný souhlas rodičů. Jestliže nezaberou oficiální opatření k posílení kázně, např. napomenutí třídního učitele, třídní důtka, ředitelská důtka, dvojka nebo trojka z chování, a rodiče neukázněného žáka nejsou ochotni se školou spolupracovat, tj. navázat kontakt s institucemi, které by jejich dítěti mohly pomoci, nebo odmítají dát souhlas, aby se škola na tyto instituce obrátila, případně do nich žáka doprovodila či jinak zajistila, že s neukázněným jedincem začnou pracovat, je podle mnoha učitelů škola bezmocná, nemá žádné „legislativní páky“ k řešení dané situace.

Učitelům a žákům, kteří už nemohou chování neukázněného jedince snášet, nezbude nic jiného než ze školy odejít, nebo takovou situaci přetrpět.

Příklad z praxe:

Během svého působení na základní škole (1988–1994) zažil jeden z autorů této publikace situaci, kdy žák třetího ročníku, pravděpodobně s ADHD, ublížil na zdraví několika svým spolužákům, a to i dívkám, když je hrubě fyzicky napadal. Situace už byla neúnosná, na jeho chování si stěžovali

rodiče ostatních žáků. Mnozí z nich žádali vyloučení nebo přeřazení žáka na jinou školu. Chlapec měl snížené známky z chování, jeho nekázní se zabývala výchovná poradkyně, několikrát byl „na koberečku“ u ředitele, scházela se kvůli němu výchovná komise, jíž se kromě vedení školy, výchovné poradkyně a třídní učitelky účastnili též žákovi rodiče. Škola navrhovala, resp. požadovala vyšetření v pedagogicko-psychologické poradně, leč rodiče nesouhlasili. Když zhruba po ročním apelování a přemlouvání ze strany školy konečně svolili, vzápětí nesouhlasili s doporučením poradny umístit na čas chlapce do diagnostického ústavu, kde by byl podroben komplexnímu vyšetření. Po několika měsících, kdy se chlapec opět dopustil vážných kázeňských přestupků, rodiče nakonec souhlasili s umístěním syna do tohoto zařízení. Chlapci se v ústavu věnovali lékaři, psychiatři, speciální pedagogové a sociální pracovníci, avšak nedosáhli ničeho. I tady napadal a šikanoval ostatní děti. Asi po týdnu ho vrátili na naši kmenovou školu. Důvod – nevěděli si s ním rady. Celou věc považovali za vyřízenou a bylo jen na nás, jak si poradíme. Ale to už je jiná historie.

V této knize se budeme krok za krokem věnovat „institucionálnímu“ postupu jednání s neukázněným žákem. Chceme odpovědět na otázku, jaká je návaznost institucí (včetně jednotlivých osob) a jednotlivých kroků při řešení problémů s neukázněným žákem ve škole. V této souvislosti upozorňujeme, že o nekázní, tedy neukázněném žákovi, uvažujeme pouze v obecné rovině. Jde o to, že poněkud jiný „oficiální“ nebo „oficiálně možný“ postup může být v případě šikany, odlišný zase u záležitosti týkající se drog či záškoláctví. V zásadě se však námi naznačené „institucionální trajektorie“ nebudou příliš odchylovat. Čtenářům s hlubším zájmem o problematiku jemnější diferenciace podle typu kázeňských přestupků je určena publikace Martina Bůžka a Jana Michalíka *Informatorium (nejen) o právech dítěte se zřetelem k otázkám výchovy a vzdělávání* (Univerzita Palackého, 2000), v níž naleznou jak pedagogický, tak právní pohled na problematiku sociálně patologických jevů u dětí

a mládeže (šikana, krádež, kouření, alkoholismus, drogy, záškoláctví, sprejerství).

Předem podotýkáme, že jde pouze o nástin, nikoli o vyčerpávající informaci. Může se také stát, že někteří z čtenářů budou mít k uvedenému postupu připomínky, zejména tam, kde se dotýkáme pravomocí či kompetencí jednotlivých institucí (osob), popř. podmínek, za nichž může být ten či onen pomáhající subjekt osloven, a tedy povinen se případu ujmout, tj. v podstatě podmínek umístění dítěte do konkrétního zařízení. Tyto podmínky totiž nejsou ve všech případech jednoznačně stanoveny, někdy záleží na ochotě či dohodě jednotlivých účastníků pomáhajících dětem a mládeži. Navíc časem dochází k různým změnám, a to jak v oblasti obecných zvyklostí, tak v rovině legislativní. Vycházejí nové zákony, vyhlášky, výnosy či metodické pokyny, stávající dokumenty se novelizují. I z tohoto důvodu budeme o dané problematice pojednávat pouze rámcově.

Při sestavení „institucionální“ posloupnosti jsme vycházeli z osobních zkušeností i z příslušných zákonů, předpisů, vyhlášek a metodických pokynů, ale také z rozhovorů s přímými účastníky „pomoci mládeži“, tj. s učiteli, třídními učiteli, výchovnými poradci, školními psychology, metodiky protidrogové prevence, řediteli základních škol, pracovníky pedagogicko-psychologických poraden, linek bezpečí, sociálními kurátory, zaměstnanci středisek výchovné péče o děti a mládež, diagnostických a výchovných ústavů aj. V neposlední řadě jsme čerpali informace z odborné literatury, výročních zpráv různých pomáhajících institucí a z konzultací s odborníky na vysokých školách. Jako zdroj nám rovněž posloužily internetové stránky příslušných zařízení, jež jsou článkem v řetězci naší posloupnosti nebo jeho doplňkem.

Jak již bylo naznačeno, ne vždy jsme dostali vyčerpávající odpovědi na stejné otázky od různých institucí (konkrétně osob v totožných funkcích). Je to způsobeno jak současnou legislativou (na novou se čeká a stará již nevyhovuje), tak různými zvyklostmi v rámci práce jednotlivých

institucí i jejich vzájemné spolupráce. Stranou ponecháváme takové detaily jako třeba to, že některé PPP (pedagogicko-psychologické poradny) vyžadují „objednávku“ ze strany školy na hlavičkovém papíru s razítkem a podpisem ředitele, jiným stačí podpis učitele nebo výchovného poradce, další se spokojí s telefonickou prosbou. Velkým problémem je nedostatečná propojenost mezi jednotlivými institucemi. Přitom víme, že nejúčinnější je pomoc prostřednictvím sdruženého a koordinovaného působení. Pro školu je důležité, aby věděla, na koho se může obrátit, s kým navázat kontakt, kdo je schopen a ze zákona také povinen poskytnout pomoc.

Dokumentem, který tvořil jakousi základní osu institucionální sítě, jež poskytuje pomoc žákům s problémy v chování, byl **Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže** ze dne 29. srpna 2000, který nabyl účinnosti dne 1. ledna 2001 (Věstník MŠMT ČR, roč. LVI, Sešit 10, říjen 2000; čj. 14 514/2000-51). Prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy představuje aktivity v oblastech předcházení drogovým závislostem, alkoholismu a kouření, kriminalitě a delikvenci, virtuálním drogám (počítače, televize, video), patologickému hráčství (gambling), záškoláctví, xenofobii, rasismu, intoleranci a antisemitismu, šikanování, vandalismu a jiným formám násilného chování.

„Metodický pokyn...“ zahrnuje do systému prevence v daném resortu různé instituce a organizace veřejné správy a další subjekty. Jde zejména o:

- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy a jeho vybrané, přímo řízené organizace,
- odbory školství, mládeže a tělovýchovy na krajských úřadech,
- základní, střední a speciální školy,
- školní družiny, školní kluby, domovy mládeže,
- střediska pro volný čas dětí a mládeže,

- pedagogicko-psychologické poradny a střediska výchovné péče,
- školská zařízení pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy.

Páteř systému prevence v resortu školství, mládeže a tělovýchovy podle dokumentu tvoří odborný pracovník MŠMT, krajský školský koordinátor prevence, okresní metodik prevence a školní metodik prevence.

Činnost institucí spadajících do systému prevence v resortu školství, mládeže a tělovýchovy je provázána s činností dalších institucí, které jsou v působnosti takových resortů, jako je např. Policie ČR, okresní hygienická stanice, zdravotnická zařízení. V oblasti prevence zaujímají důležité místo rovněž nevládní organizace, doplňující činnost institucí veřejné správy a dalších subjektů.

Rizikové chování a školní kázeň

Problematika školní kázně, resp. otázky nevhodného, deviantního, delikventního či sociálně-patologického chování dětí a mládeže ve školách a školských zařízeních spadají v současné době pod – svým způsobem – zastřešující pojem „rizikové chování“. Změkčující obrat „svým způsobem“ volíme z toho důvodu, že někteří autoři rozlišují např. rizikové a problémové chování.

Rizikovým chováním se rozumí „*chování, v jehož důsledku dochází k prokazatelnému nárůstu zdravotních, sociálních, výchovných a dalších rizik pro jedince nebo společnost*“ (Miovský, 2010, s. 23). Rizikové chování je možno podle Širůčkové (2012) nejobecněji charakterizovat jako „*takové chování, které má negativní dopady na fyzické či psychické fungování člověka a které je nějakým způsobem ohrožující i pro jeho okolí*“ (Širůčková, 2012, s. 127). Pojem rizikové chování zahrnuje podle autorky „*rozmanité formy chování, které mají negativní dopady na zdraví, sociální nebo psychologické fungování jedince anebo ohrožují jeho sociální okolí, přičemž ohrožení může být reálné nebo předpokládané. Mezi formy rizikového chování se*

řadí rizikové zdravotní návyky, rizikové sexuální chování, agresivní chování, delikventní chování, rizikové chování ke společenským institucím, hráčství a rizikové sportovní aktivity“ (Širůčková, 2012, s. 127).

Článek 1 odst. 2 Metodického doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních (čj. 21291/2010-28) uvádí sedm skupin rizikových projevů chování, na které se prioritně zaměřuje primární prevence rizikového chování u žáků v působnosti MŠMT:

- agrese, šikana, kyberšikana a další rizikové formy komunikace prostřednictvím multimédií, násilí, vandalismus, intolerance, antisemitismus, extremismus, rasismus a xenofobie, homofobie;
- záškoláctví;
- závislostní chování, užívání všech návykových látek, netolismus, gambling;
- rizikové sporty a rizikové chování v dopravě, prevence úrazů;
- spektrum poruch příjmu potravy;
- negativní působení sekt;
- sexuální rizikové chování.

Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2013–2018 (2013, s. 9) přidává k výše uvedeným sedmi skupinám ještě „delikventní chování ve vztahu k hmotným statkům“, kam patří vandalismus, krádeže, sprejerství a další trestné činy a přečiny.

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí (č. 359/1999, ve znění pozdějších předpisů)

Určitou obdobou německého zákona o pomoci dětem a mládeži (KJFG), který vstoupil v platnost v roce 1991 v bývalých spolkových zemích (v nových v roce 1990), je náš zákon o sociálně-právní ochraně dětí (č. 359/1999, ve znění pozdějších předpisů).

Zákon rozumí sociálně-právní ochranou dětí zejména (a) ochranu práva dítěte na jeho příznivý vývoj a řádnou výchovu, (b) ochranu oprávněných zájmů dítěte (včetně ochrany jeho jmění), (c) působení, které směřuje k obnovení narušených funkcí rodiny a (d) zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováváno ve vlastní rodině. (§ 1 odst. 1).

Sociálně-právní ochrana je zajišťována orgány sociálně-právní ochrany, kterými jsou (a) krajské úřady, (b) obecní úřady obcí s rozšířenou působností, (c) obecní úřady a újezdní úřady, (d) Ministerstvo práce a sociálních věcí, (e) Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí se sídlem v Brně, (f) Úřad práce České republiky – krajské pobočky a pobočka pro hlavní město Prahu (dále jen „krajská pobočka Úřadu práce“) (§ 4 odst. 1).

Sociálně-právní ochranu kromě výše uvedených orgánů dále zajišťují (a) obce v samostatné působnosti, (b) kraje v samostatné působnosti, (c) komise pro sociálně-právní ochranu dětí, (d) další právnické a fyzické osoby, pokud jsou výkonem sociálně-právní ochrany pověřeny (§ 4 odst. 2).

Vůdčím principem (předním hlediskem) sociálně-právní ochrany je zájem a blaho dítěte (viz dřívější německé zákony o blahu mládeže), ochrana rodičovství a rodiny a dále vzájemné právo rodičů a dětí na rodičovskou výchovu a péči, přičemž se přihlíží i k širšímu sociálnímu prostředí dítěte.

Na které děti (osoby do 18 let věku) se sociálně-právní ochrana zaměřuje? V první řadě na děti, (a) jejichž rodiče zemřeli, neplní povinnosti, jež vyplývají z rodičovské zodpovědnosti, popř. nevykonávají či zneužívají práva, která vyplývají z rodičovské zodpovědnosti, (b) které byly svěřeny do výchovy jiné fyzické osoby než je osoba rodiče, (c) které vedou zahálčivý nebo nemravný život, který spočívá především v tom, že zanedbávají školní docházku, nepracují, přestože nemají dostatečný zdroj obživy, požívají alkohol nebo návykové látky, žijí se prostitutí, spáchaly trestný čin, nebo pokud se jedná o děti mladší patnácti let, spáchaly čin,

který by jinak byl trestným činem, opakovaně či soustavně páchají pře-
stupky nebo jinak ohrožují občanské soužití, (d) které se opakovaně do-
pouštějí útěků od rodičů, popř. jiných fyzických nebo právnických osob,
které jsou odpovědné za výchovu dítěte, (e) na nichž byl spáchán trestný
čin, který ohrožuje jejich život, zdraví, lidskou důstojnost nebo jmění,
nebo existuje podezření ze spáchání takového činu, (f) které jsou na zá-
kladě žádostí rodičů či jiných osob odpovědných za výchovu dítěte opa-
kovaně umísťovány do zařízení, jež zajišťují nepřetržitou péči o děti nebo
jejich umístění v takových zařízeních trvá déle než 6 měsíců, (g) které
jsou ohrožovány násilím mezi rodiči nebo jinými osobami, které jsou
odpovědné za výchovu dítěte, popř. násilím mezi dalšími fyzickými oso-
bami, (h) které jsou žadateli o udělení mezinárodní ochrany, azylanty
nebo osobami požívajícími doplňkové ochrany, a které se na území Čes-
ké republiky nacházejí bez doprovodu rodičů či jiných osob, které jsou
odpovědné za jejich výchovu, „*pokud tyto skutečnosti trvají po takovou
dobu, nebo jsou takové intenzity, že nepříznivě ovlivňují vývoj dětí nebo
jsou příčinou nepříznivého vývoje dětí*“ (§ 6).

Zákon č. 359/1999 (ve znění pozdějších předpisů) se v dalších částech
zabývá opatřeními sociálně-právní ochrany (část třetí). Hlava I přísluš-
ného zákona pojednává o preventivní a poradenské činnosti. Jsou zde
mj. uvedeny povinnosti obecního úřadu (např. projednat s dítětem
nedostatky v jeho chování nebo sledovat, jestli je dětem zamezováno
v přístupu do prostředí, které je z hlediska jejich výchovy a vývoje ohro-
žující – § 10 odst. 1), úkoly obce v samostatné působnosti a kraje v samo-
statné působnosti (vytvářet předpoklady pro kulturní, sportovní a jinou
zájmovou a vzdělávací činnost dětí – § 10 odst. 2), povinnosti obecního
úřadu obce s rozšířenou působností (sledovat nepříznivé vlivy, které pů-
sobí na děti, a zjišťovat příčiny jejich vzniku, jakož i činit opatření k ome-
zování působení nepříznivých vlivů na děti – § 10 odst. 3). Podle § 11
zajišťuje poradenskou činnost obecní úřad obce s rozšířenou působností,
který „*a) pomáhá rodičům při řešení výchovných nebo jiných problémů*

souvisejících s péčí o dítě, b) poskytuje nebo zprostředkovává rodičům poradenství při výchově a vzdělávání dítěte a při péči o dítě zdravotně postižené, c) pořádá v rámci poradenské činnosti přednášky a kurzy zaměřené na řešení výchovných, sociálních a jiných problémů souvisejících s péčí o dítě a jeho výchovou, d) poskytuje osobám vhodným stát se osvojiteli nebo pěstouny poradenskou pomoc související s osvojením dítěte nebo svěřením dítěte do pěstounské péče, zejména v otázkách výchovy dítěte, e) poskytuje pomoc při uplatňování nároku dítěte na výživné a při vymáhání plnění vyživovací povinnosti k dítěti, včetně pomoci při podávání návrhu soudu; přitom spolupracuje zejména s orgány pomoci v hmotné nouzi, povinnými osobami, orgány činnými v trestním řízení a soudy.“ (§ 11 odst. 1)

Do gesce krajského úřadu potom spadá problematika týkající se osvojování dětí, pěstounské péče, poručenství, popř. případů svěřením dítěte do péče jiné osoby (§ 11 odst. 2).

Hlava II tohoto zákona pojednává o opatřeních na ochranu dětí, které jsou v gesce obecních úřadů obcí s rozšířenou působností. Ty mohou např. podat soudu návrh na nařízení ústavní výchovy (§ 14 odst. 1 písm. c), na prodloužení nebo zrušení ústavní výchovy (§ 14 odst. 1 písm. d) nebo na přemístění dítěte do jiného zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy (§ 14 odst. 1 písm. h).

Souvislost se sociální pedagogikou jako třetí výchovnou institucí se v tomto případě týká etopedických zařízení (např. dětský domov se školou, výchovný ústav), která zajišťují péči a výchovu mimo rodinu a školu. O ústavní a také ochranné výchově podrobněji pojednává hlava VI, zatímco hlava VII se věnuje otázkám péče o děti vyžadující zvýšenou pozornost. V § 31 je uveden odkaz na § 6, neboť se zde praví, že „*péče o děti uvedené v § 6 spočívá v poskytování pomoci při překonávání nepříznivých sociálních podmínek a výchovných vlivů, s cílem umožnit jim začlenění do společnosti, včetně začlenění pracovního*“.

Ve stejném paragrafu se objevuje pojem „sociální kuratel pro děti a mládež“ (§ 31 odst. 2 a 3). Prostřednictvím sociální kurately zabezpečuje